

Geestkracht

zilt

Frans Croonen

GEEST KRACHT

- Zingeving en spiritualiteit in het Nederland van nu -

Geestkracht

Zingeving en spiritualiteit in het Nederland van nu

Frans Croonen

ISBN 978 94 93198 14 2

NUR 736

Ontwerp omslag: Blik Grafisch Ontwerp

Omslagfoto auteur: Jurriaan Huting

Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje

Lay-outontwerp binnenwerk: Peter Slager

© 2021 Uitgeverij Zilt

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijzilt.nl

www.zinenzijn.nl

INHOUD

Inleiding	7
Deel I Zin	13
Deel II Zoeken	43
Deel III Vinden	113
Deel IV De weg	153

INLEIDING

Op 5 januari 2020 was de laatste mis in de katholieke Sint-Antonius van Paduakerk in Winssen, een piepklein dorpje ten zuiden van de Waal in het Rivierenland. De kerk werd in 1938 gebouwd in de traditionele stijl van de Delftse School. Het gebouw is een rijksmonument en staat momenteel leeg, wachtend op een nieuwe bestemming.

Wat is er bijzonder aan dit kerkgebouw, in dit kleine dorp? Aan de kerk zelf niet veel, maar wel aan het proces waarin dit gebouw zich bevindt, en waarin het niet alleen staat. Een proces dat zich niet alleen in het kleine Winssen maar in heel Nederland razendsnel aan het voltrekken is: het sluiten, slopen of herbestemmen van kerkgebouwen. Lange tijd waren ontkerkelijking en kerksluiting fenomenen die zich in de grote boze stad afspeelden. De afgelopen tien jaar gaat ook het platteland hier volop in mee. Heel Nederland gaat erin mee. Het proces stopt ook niet. In juni 2021 volgde de sluiting van de kerk in Ewijk, een dorp verderop in het Rivierenland. En ook na Ewijk zal het verdergaan.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft berekend dat één op de vier Nederlandse gebedshuizen niet langer wordt gebruikt voor religieuze doeleinden. Van de 7110 kerken, synagogen, moskeeën en tempels in Nederland zijn er 1530 herbestemd en 295 staan op het punt een nieuwe functie te krijgen. Van de 1530 gebedshuizen die al herbestemd zijn, is een kwart rooms-katholiek en 70 procent van protestantse oorsprong.

Dat laat meteen zien in welke hoek de klappen vallen, al deden de kerken in Winssen en Ewijk al wat vermoeden.

Ruim 1300 jaar na de aankomst van Britse missionarissen verdwijnt het christendom uit grote delen van Nederland. Het christendom verandert en krimpt niet alleen, het verdwijnt in veel streken volledig. Nederland ontkerkelijkt niet alleen, Nederland ontkerstent: het ont-christent. Een fascinerend verschijnsel, dat gek genoeg maar nauwelijks aandacht trekt. De geringe aandacht is bijzonder, omdat er zoveel meer aan het verdwijnen is dan alleen markante torens.

Er komt een einde aan een religieuze infrastructuur die door onze voorouders is opgebouwd. Er komt een einde aan een religieuze praxis vol beelden, rituelen, verhalen en metaforen. Ze worden niet meer doorgegeven aan een nieuwe generatie. In het adembenemende tijdsbestek van slechts enkele decennia tijd komt er grotendeels een eind aan een cultuur- en godsdienstgeschiedenis van meer dan 1300 jaar. Een gegeven dat ook paradoxale kanten kent. Op hetzelfde moment dat wetenschappers en politici ons wijzen op de joods-christelijke wortels van onze cultuur, zijn er in grote delen van ons land geen mensen meer die kunnen vertellen wat die wortels zijn en wat ze betekenen.

De ontkerkelijking in Nederland werd lange tijd met instemming begroet. Het moest maar eens klaar zijn met de bemoeienis en de macht van het instituut kerk. Maar zijn die macht en bemoeienis niet allang gebroken en verdwenen? En zien we in het proces van ontkerstening niet ook een heel andere kant? Het proces dat zich voltrekt is namelijk niet alleen de ineenstorting van een instituut, maar ook het uiteenvallen van een gemeenschap en een sociaal-religieus kader. Zoals een parochiaan uit Winssen het verwoordde: 'De tijd van onze kerk als

gebouw van samenkomst is voorgoed voorbij.' Het kerkgebouw krijgt misschien een nieuwe bestemming, maar de gemeenschap door en voor wie het ooit werd gebouwd, keert niet meer terug.

Dit boek gaat niet over gebouwen, maar over mensen. Ik ga op zoek naar de gevolgen van het verdwijnen van die cultuurgeschiedenis en het uiteenvallen van die gemeenschap. Wat betekent dit proces van ontkerstening voor onze samenleving? Wat gebeurt er op het vlak van zingeving en spiritualiteit nu we letterlijk van God los zijn? Geloven we inderdaad nergens meer in? Of geloven we in andere dingen? Wat geeft ons leven zin? Is het christendom in Nederland vervangen door een zinvoller paradigma of kijken we juist in een gapend gat? Zijn we uit een ander vaatje gaan tappen of grijpen we ergens op mis? Is het kind met het badwater weggegooid?

Minstens zo interessant is de vraag naar de invloed van dit proces op de christenen die er natuurlijk nog steeds zijn. Wat doet het ontkersteningsproces in het kerkelijk landschap in Nederland op dit moment? Wat zien we daar gebeuren? Sluiten mensen zich in eigen kring op in behoudzucht of ontstaan er nieuwe vormen? Houdt het proces van ontkerstening halt bij de kerkdeur of niet?

De manier waarop tot voor kort individueel en collectief invulling werd gegeven aan zingeving en spiritualiteit ondergaat een diepgaand transformatieproces dat we nog maar nauwelijks kunnen overzien. Het aantal Nederlanders dat zegt niet te geloven of twijfelt is inmiddels groter dan het aantal gelovige Nederlanders. Dat er hoe dan ook toch iets is, is tegelijkertijd voor veel mensen zonneklaar. Voetballer Johan Crujff verwoordde het als volgt: 'Ik geloof niet, omdat ik dus niet gelovig ben, maar ik denk wel dat er iets anders is, maar daardoor

geloof ik datgene wat ik dus denk wat er is.' Ik denk dat veel mensen zich tegenwoordig in dit moderne credo kunnen vinden. En dat is boeiend. Zingeving, geloof en ongeloof vinden nieuwe woorden en vormen. Er ontstaan nieuwe spiritualiteiten, religieus en niet-religieus.

Ik kijk in dit boek steeds vanuit twee richtingen. Als cultuurfilosoof kijk ik naar de grote transitie die zich op het vlak van zingeving en religie in Nederland voltrekt, en waar de ontkerstening een belangrijk fenomeen in is. Ik observeer en zoek naar duiding. Maar ik ben ook geestelijk begeleider. Ik help mensen en organisaties bij hun zoektocht naar zin en betekenis. Die mensen en organisaties hebben soms een lijntje met geloof en levensbeschouwing, maar soms ook helemaal niet of niet meer. En ook dan zijn er zingevingsvragen. Wat voor vragen zijn dat, en verschillen ze van elkaar? Wat zijn überhaupt de zingevingsvragen van vandaag?

De wereld van zingeving en spiritualiteit is er in de afgelopen decennia alleen maar diverser op geworden, zowel in de kerkelijke structuren als daarbuiten. Er borrelt en bruist van alles. Er verdwijnen niet alleen dingen, er ontstaat ook iets nieuws. En terwijl er nieuwe dingen worden ontdekt, worden oude dingen herontdekt en nieuw leven ingeblazen.

Ik laat in dit boek mensen aan het woord komen die vanuit hun leven of expertise iets bijzonders toevoegen aan het denken en beleven van zingeving en spiritualiteit in het Nederland van nu. Het zijn mensen van wie je dat misschien niet meteen verwacht: psychiaters, wetenschappers, een architect, een historicus. Mocht je je verder willen verdiepen in wat ze te zeggen hebben, kijk dan in de bijlage die ik heb toegevoegd. Daar geef ik je een handig overzicht van boeken, webartikelen, podcasts, documentaires en YouTubevideo's die je kunnen inspireren.

Dit boek is een vierluik. In dat vierluik gaan we langs al de spannende ontwikkelingen die ik hierboven geschetst heb. En dat niet alleen. Dit boek gaat, zoals ik al zei, niet over gebouwen maar over mensen. Ook over jou, en over wat zingeving en spiritualiteit in jouw leven van alledag kunnen betekenen. In de spiritualiteit van geestelijke begeleiding wordt het leven gezien als een geestelijke weg, als een pad waar je op loopt. In het laatste deel van dit boek geef ik je reistips voor die weg, die je kunt gebruiken voor je eigen zoektocht naar een zinvol leven. Laten we op pad gaan!

DEEL I

ZIN

Wat is zingeving?

De grote vraag aan het begin van dit boek is natuurlijk wat zingeving precies is. Via die vraag kunnen we straks gaan kijken wat er in Nederland op het vlak van zingeving in ons leven is veranderd in de afgelopen decennia. Als ik bij een kennismaking, op een verjaardag of in een presentatie vertel dat ik beroepsmatig met zingeving bezig ben, dan kan ik op oprechte interesse rekenen. Er is de afgelopen jaren steeds meer belangstelling voor zingeving, soms uit de onverwachtste hoeken. Dat was pakweg een jaar of tien geleden nog heel anders. En toch heb ik ook altijd wat uit te leggen.

Want wat is zingeving? Wat is spiritualiteit? Wat is geloof? Hoe definieer je ze? Het zijn grote begrippen die heel persoonlijk en verschillend worden ingekleurd. Ze hebben daarnaast een sterke lading en gevoeligheid. Voor je het weet is er beeldvorming aan het werk die met onze interpretatie aan de haal gaat. Er ontstaan karikaturen en vooroordelen. Bijvoorbeeld dat geloof vol dogma's zit en dat gelovigen altijd alles zeker weten. Of dat spiritualiteit vaag is en dat alleen een bepaald type mens er iets mee heeft. Of dat zingeving iets is dat alleen in je privéleven een rol speelt, en dan vooral als je met heftige problemen te maken krijgt. Als je op zoek gaat naar de zin van je leven loop je al snel tegen dat soort karikaturen en vooroordelen aan. Je omgeving kan je ze voorhouden, maar ze kunnen ook in jezelf zitten.

Op weg

Karikaturen en vooroordelen kunnen je gek genoeg soms ook op weg zetten. Door te formuleren wat iets níét is, kan er een spoor ontstaan van wat het dan wél is. We horen iets dergelijks in de geloofsbelijdenis van Johan Cruijff uit de inleiding. Ik herhaal die nog een keer: 'Ik geloof niet, omdat ik dus niet gelovig ben, maar ik denk wel dat er iets anders is, maar daardoor